

EVALUAREA IMPACTULUI ANTREPRENORIATULUI SOCIAL

Liubovi PRODAN-ȘESTACOVA,

Universitatea de Stat din Moldova

Scopul articolului este de a elucida principalele aspecte metodologice și normative în evaluarea impactului activității întreprinderilor sociale în Republica Moldova.

Abordarea metodologică se bazează pe ciclul managementului calității PDCA și pe rolul funcției de monitorizare și evaluare în ciclul managerial al oricărei activități.

În prezent, în Republica Moldova, activitatea de antreprenariat social se află în stadiul embrionar de dezvoltare. Astfel, pentru a impulsiona dezvoltarea acestui sector și a obține impactul economic și social dorit, este nevoie de creșterea calității procedurilor manageriale atât la nivel macro - al politicilor publice sectoriale, cât și la nivel micro - al managementul întreprinderilor sociale.

În procesul de evaluare a impactului antreprenariatului social, autorul se bazează nu numai pe efectele economice și sociale, ci și pe principiile dezvoltării durabile.

Cuvinte-cheie: *evaluare, impact, indicatori, antreprenariat social, dezvoltare, politici, managementul întreprinderilor, principii.*

IMPACT ASSESSMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

The purpose of the article is to elucidate the main methodological and normative aspects in assessing the impact of the activity of social enterprises in the Republic of Moldova.

The methodological approach is based on the PDCA quality management cycle and the role of the monitoring and evaluation function in the managerial cycle of any activity.

Currently, in the Republic of Moldova, the social entrepreneurship activity is at the embryonic stage of development. Thus, in order to boost the development of this sector and achieve the desired economic and social impact, there is a need to increase the quality of managerial procedures both at the macro level – that of sectoral public policies, and at the micro level – that of the management of social enterprises.

In the process of evaluating the impact of social entrepreneurship, the author relies not only on the economic and social effects, but also on the principles of sustainable development.

Keywords: *evaluation, impact, indicator, social entrepreneurship, development, policies, enterprise management, principles.*

Introducere

Conceptul de economie socială a apărut din necesitatea de a găsi soluții la noile provocări economico-sociale cu care se confruntă societățile contemporane: crizele economice succesive, fenomenul de îmbătrânire a populației, diversificarea nevoilor sociale, probleme de incluziune a persoanelor cu dizabilități, lipsa unor servicii în localitățile rurale, decalaje structurale dintre calificarea forței de muncă și cerințele angajatorilor, probleme de poluare a mediului ș.a [1, p. 10].

Activitatea de antreprenariat social, realizată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție, are ca obiectiv general îmbunătățirea calității vieții și oferirea de oportunități grupurilor populației din categoriile defavorizate prin intermediu coeziunii economice și sociale, inclusiv la nivelul colectivităților locale, prin ocuparea forței de muncă, prin dezvoltarea serviciilor sociale și creșterea incluziunii sociale.

În esență, antreprenariatul social reprezintă activitatea de fabricare a producției, executare a lucrărilor și/sau prestare a serviciilor, profitul obținut fiind direcționat în scopuri sociale, inclusiv pentru prestarea serviciilor sociale.

Diferența esențială dintre o întreprindere socială și una clasică comercială sau de producere constă în ierarhia scopurilor. O întreprindere clasică poate avea scopuri sociale, însă acestea sunt subordonate scopului

obținerii și maximizării profitului, iar întreprinderea socială poate avea scopuri de obținere a profitului, însă acesta este subordonat misiunii sociale ale întreprinderii. Spre deosebire de afaceri clasice, întreprinderea socială reinvestește profitul și are scopul social unul prioritar [6, p. 8].

Îmbinarea aspectelor economice și sociale reiese din condițiile de dezvoltare a activității de antreprenoriat în perioada actuală, caracterizată de o dinamică și imprevizibilitate sporită. Astfel, în contextul căutării unui model economic eficient și responsabil, capabil să asigure echilibrul dintre toate

subsistemele implicate în procesul de creare a bunurilor și serviciilor (subsistemul economic, social și mediul înconjurător), întreprinderile aleg calea dezvoltării durabile, îmbrățișând Obiectivele de Dezvoltare Durabilă stabilite la nivel global.

Materiale și metode

În Republica Moldova organizațiile necomerciale (asociații obștești, fundații, culte religioase și instituții private), instituții private și/sau persoane fizice desfășoară activitatea de antreprenoriat social după obținerea statutului de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție în condițiile articolelor 36² și 36³ din Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, modificările de includere a conceptului de antreprenoriat social în lege fiind operate în anul 2017 [4]. Autoritatea responsabilă de atribuire a statutului de întreprindere socială sau întreprindere socială de inserție este Comisia Națională pentru Antreprenoriat Social. Regulamentul de activitate al Comisiei este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1165 din 28.11.2018.

La nivel internațional, atât conceptul de economie socială, cât și activitatea de antreprenoriat social s-au dezvoltat într-un ritm accelerat, reieșind din nevoile comunităților. Pentru Republica Moldova, însă, acest concept este unul relativ nou și este valorificat cu o viteză destul de lentă. Acest trend de valorificare se datorează faptului că înființarea și dezvoltarea unei întreprinderi sociale este însoțită nu numai de toate provocările cu care trebuie să se confrunte o afacere clasică, ci și de toate cele care reiese din dimensiunea socială a acesteia.

La moment istoriile de succes în domeniul antreprenoriatului social se datorează, în mare parte, inițiativelor și susținerii din partea donatorilor externi în cadrul unor proiecte de finanțare sau acordare de granturi. În multe cazuri entitățile vizate au fost fondate de asociații necomerciale. O bună parte din finanțările oferite a fost destinată înființării întreprinderilor sociale, consultanței și asistenței tehnice aferente implementării proiectelor [6, p. 19]. Însă, pe lângă aceste eforturi realizate este nevoie de un suport continuu pentru susținerea și dezvoltarea sectorului întreprinderilor sociale atât din partea donatorilor externi, cât și din partea autorităților publice centrale și locale.

Actualmente, inițiativele de antreprenoriat social în Republica Moldova numără 48 organizații care își desfășoară activitatea sub formă organizatorico-juridică diferențiată. 63% din organizații au statut legal de organizații obștești și 37% sunt societăți cu răspundere limitată. Analizând nivelul de dezvoltare a acestora, autorii Raportului de analiză „Cadrul normativ privind antreprenoriatul social în Republica Moldova: constatări și recomandări” constată că doar 24 dintre organizațiile respective sunt active și ar putea să depună dosarele pentru a primi statut de întreprindere socială, având în vedere obiectivele și misiunea organizațională. Însă, din cauza activității limitate a Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social, procesul de atribuire a statutului de întreprindere socială stagnează [7, p. 40].

Astfel, la moment în Republica Moldova sunt înregistrate oficial 11 întreprinderi sociale, dintre care 7 cu statut de întreprindere socială și 4 cu statut de întreprindere socială de inserție.

În aceste condiții, pentru a accelera dezvoltarea sectorului economiei sociale, în anul 2020 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul Național de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social pentru anii 2021-2025. Planul de acțiuni aferent acestui Program include o serie de intervenții guvernamentale în următoarele direcții:

- promovarea conceptului de antreprenoriat social;
- conștientizarea în rândul populației din Republica Moldova a importanței antreprenoriatului social și dezvoltarea unei culturi antreprenoriale, bazate pe responsabilitate socială;
- crearea unui mediu favorabil antreprenoriatului social prin revizuirea și dezvoltarea cadrului normativ;

- facilitarea accesului la piață pentru întreprinderi sociale;
- dezvoltarea și aprobarea instrumentelor financiare specifice sectorului de antreprenoriat social;
- formarea și dezvoltarea abilităților și competențelor profesionale în domeniul antreprenoriatului social [5].

În al treilea an de implementare a Programului Național pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului Social constatăm, că procesul de monitorizare și evaluare a implementării acestuia încă nu este dezvoltat și aplicat eficient și nu există rapoarte de progres a implementării Programului.

Astfel, este dificil de apreciat gradul de realizare a acțiunilor din Program și de evaluat efortul realizat de actorii implicați în realizarea Programului (Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, Ministerul Educației și Cercetării, Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, organizațiile societății civile).

Rezultate și discuții

În contextul dezvoltării sectorului întreprinderilor sociale, este important de asigurat toate funcțiile manageriale: planificarea, organizarea, coordonarea, antrenarea resurselor umane, monitorizarea și evaluarea.

Abordarea în monitorizarea și evaluarea impactului întreprinderilor sociale în Republica Moldova trebuie să se bazeze pe teoria schimbării care prevede relații cauzale dintre resurse, activități, produse, rezultate (componentele sistemului input-output al domeniului de antreprenoriat social). Toate elementele componente ale acestui sistem trebuie să fie analizate prin prisma unui șir de criterii, precum: eficiență, eficacitate, relevanță, sustenabilitate și impact.

Prin intermediul criteriului relevanței se urmărește evaluarea coerenței principiilor, obiectivelor, și rezultatelor obținute de către întreprinderile sociale, precum și legătura între aceste rezultate și obiectivele politicilor publice existente la nivel internațional și național privind antreprenoriatul social. Criteriul eficienței utilizat în analiza de impact va reflecta relația dintre resursele utilizate de către întreprinderile sociale și rezultatele obținute cu aceste resurse. Pentru determinarea eficienței se estimează cât de rațional și economic sunt folosite diferite tipuri de resurse pentru obținerea rezultatelor dorite, iar pentru determinarea eficacității se apreciază gradul de realizare a obiectivelor. Evaluarea impactului scoate în evidență efectele pozitive și negative, directe și indirecte, produse de către întreprinderile sociale pe termen lung [8, p.19].

Totodată, în procesele de monitorizare și evaluare a impactului întreprinderilor sociale trebuie de ținut cont de rolul, interesul și influența stakeholderilor în domeniul respectiv. Metodele și instrumentele de evaluare a impactului ar trebui să răspundă necesităților diferitor categorii de stakeholderi, precum: antreprenorii sociali, angajații întreprinderilor sociale, autoritățile publice centrale și locale, donatorii și investitorii, precum și comunitatea în general. Pe de o parte, reieșind din diversitatea stakeholderilor și a intereselor acestora, evaluarea trebuie să reflecte aspecte ale impactului economic, social, de mediu și comunitar. Este evident, că un investitor/donator privat va fi interesat în măsurarea anumitor indicatori de rezultat și de impact, mai cu seamă celor economici, iar un investitor public va fi interesat, în primul rând, în măsurarea indicatorilor de impact social și comunitar. Astfel, în procesul de design a unei evaluări de impact punctul de reper va fi scopul evaluării.

O evaluare relevantă a impactului generat de activitatea întreprinderilor sociale va putea asigura creșterea competențelor manageriale interne, precum:

- îmbunătățirea planificării strategice;
- maximizarea eficienței și eficacității activităților organizației;
- evaluarea și monitorizarea activităților și proiectelor proprii;
- creșterea capacităților de evidență economico-financiară;
- axarea pe necesitățile grupurilor-țintă;
- motivarea echipei;
- sistematizarea datelor și informațiilor.

Totodată, evaluarea impactului întreprinderilor sociale va putea spori imaginea întreprinderilor și credibilitatea acestora prin:

- consolidarea comunicării despre valoarea socială generată de organizație;

- demonstrarea efectivă a rentabilității sociale a investițiilor;
- atragerea de investiții;
- sporirea transparenței [8, p. 10].

O evaluare fiabilă a impactului antreprenoriatului social trebuie să se bazeze pe un șir de indicatori de performanță. Este evident, că pentru evaluare internă antreprenorii sociali stabilesc și măsoară indicatorii de performanță ce țin de toate aspectele sistemului organizațional (intrări/resurse, activități, produse), însă, pentru evaluarea impactului la necesitatea altor stakeholderi vor prezenta interes, mai cu seamă, indicatorii de impact.

Astfel, evaluarea impactului antreprenoriatului social se va axa (dar nu se va limita) pe măsurarea și analiza dinamicii următorilor indicatori:

A. Indicatorii impactului economic:

- numărul de întreprinderi sociale funcționale;
- numărul de întreprinderi sociale nou-create (în perioada evaluată);
- numărul noilor modele de întreprinderi sociale;
- numărul locurilor de muncă create (în perioada evaluată);
- % locurilor de muncă ocupate de persoane din grupuri vulnerabile;
- salariul mediu în economia socială;
- dinamica cifrei de afaceri a întreprinderilor sociale;
- productivitatea muncii în economia socială;
- volumul investițiilor în afacerile sociale;
- rentabilitatea investițiilor;
- volumul profitului re-investit în afaceri sociale;
- ritmul de creștere a capitalului social.

B. Indicatorii impactului socio-economic:

- reducerea inegalităților socio-economice.

C. Indicatorii impactului social:

- sporirea competențelor angajaților din sectorul economiei sociale;
- numărul locurilor de muncă adaptate pentru persoane cu dizabilități;
- cota parte din bugetele întreprinderilor sociale alocate activităților educaționale și culturale și de informare/sensibilizare;
- dezvoltarea culturii antreprenoriatului social;
- gradul de inovație socială a produsului sau serviciului întreprinderii sociale;
- afirmarea democrației, coeziunii și incluziunii.

D. Indicatorii impactului de mediu:

- clauze „verzi” în procesele de achiziții de la întreprinderile sociale;
- activități cu impact asupra apei, solului, aerului, spațiilor verzi, a florei și faunei;
- utilizarea de către salariații întreprinderii sociale a transportului alternativ;
- utilizarea de către întreprinderea socială a surselor de energie regenerabilă;
- integrarea în gestiunea întreprinderii sociale a sistemelor de gestiune a mediului înconjurător (environmental management);
- integrarea în procesele de producere/tehnologice a întreprinderii sociale a principiilor economiei circulare.

E. Indicatorii impactului comunitar:

- gradul de satisfacție a populației din comunitate de serviciile/produsele întreprinderii sociale;
- contribuția întreprinderii sociale la crearea/dezvoltarea infrastructurii în comunitate;
- creșterea bunăstării individuale și colective/numărul beneficiarilor din cadrul unui grup care înregistrează o îmbunătățire a calității vieții lor datorită produsului sau serviciului;
- micșorarea migrației din localitățile rurale/reținerea în țară a capitalului uman;
- respectarea de către întreprindere a cadrului normativ în vigoare (în special, privind protecția muncii, calitatea serviciilor, drepturile omului ș.a. prevederi legale).

Deoarece antreprenoriatul social este un fenomen complex și produce impact eterogen, instrumentele și tehnicile de măsurare a diferitor tipuri de impact implică procedee diferite: de la analiza datelor statistice cu privire la aspectele economice de funcționare a întreprinderilor sociale până la interviuri cu angajații, angajatorii, membrii comunității ș.a. factori interesați. Prin urmare, evaluarea impactului ar trebui să conțină un mix dintre analize cantitative și calitative, îmbinarea cărora va permite de a reflecta impactul antreprenoriatului social în toată complexitatea sa.

Un aspect esențial al abordării în evaluarea impactului trebuie să reiasă din faptul că antreprenoriatul social se concentrează în mod specific pe atingerea unui obiectiv social/rezolvarea unei probleme comunitare, astfel accentul trebuie să fie pus pe stabilirea legăturii cauzale dintre resurse și activități realizate și obiectivul stabilit, ținând cont și de performanța economică (măsurată prin analiza economico-financiară), dar și de desfășurarea activității în condițiile prietenoase mediului înconjurător.

Pentru procesul de evaluare a impactului este important și criteriul temporal, adică momentul de realizare a evaluării și periodicitatea de monitorizare a indicatorilor. Astfel, pentru unii stakeholderi ar fi relevantă nu doar o evaluare ex-post a impactului (adică la finele perioadei, după realizarea activităților), ci și evaluarea ex-ante (anterior activităților, având și funcția de prognozare și de stabilire a valorii-țintă a indicatorilor de impact). Totodată, pentru o măsurare veridică a unor indicatori de impact e nevoie de realizat un studiu prealabil (până la realizarea nemijlocită a acțiunilor ce implică impactul dorit), în vederea obținerii valorii de referință a indicatorilor. Astfel, măsurarea impactului se va realiza prin compararea valorii de referință a indicatorilor cu valoarea-țintă a acestora.

Concluzii

1. Pentru ca întreprinderile sociale să-și poată îndeplini misiunea și obiectivele socio-economice e nevoie de punere în aplicare la nivel național a unor politici publice care să ofere un cadru favorabil fondării întreprinderilor sociale și dezvoltării celor existente.

2. Politicile publice trebuie întocmite într-un complex, bazându-se pe cooperare interministerială și intersectorială pentru elaborarea unui cadru legislativ favorabil, introducerea de facilități fiscale și non-fiscale în special pentru întreprinderile sociale de inserție, facilitarea diferitor sisteme de finanțare, subvenționare și creditare a afacerilor sociale, dezvoltarea competențelor resurselor umane, facilitarea accesului la piețe rezervate, stimularea procesului de achiziții publice ș.a.

3. Pentru asigurarea calității acestor politici, în vederea obținerii impactului pozitiv dorit, cadrul de elaborare și evaluare a politicilor publice în domeniul antreprenoriatului social trebuie să fie conform atât cerințelor metodologice ale gestiunii calității (bazate pe ciclul Plan-Do-Check-Act), cât și cerințelor înaintate de actele normative în vigoare, în special Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 386 din 17 iunie 2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice.

Rreferințe:

1. Ciurac I., Țurcan A. (2022). *Cartea albă pentru antreprenoriat social. Recomandări pentru îmbunătățirea antreprenoriatului social în Republica Moldova*. Chișinău.
2. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 386 din 17 iunie 2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice*.
3. *Hotărârea Guvernului nr. 1165 din 28.11.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social și a listei genurilor de activitate ce constituie activități de antreprenoriat social*.
4. *Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi*.
5. *Programul Național de Dezvoltare a Antreprenoriatului Social 2021-2025*.
6. *Raport de analiză a situației actuale și a provocărilor în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului social în Republica Moldova (2019)*. Elaborat cu sprijinul Proiectului „Consilierea Guvernului Republicii Moldova în politici economice”, Chișinău, disponibil: raport_de_analiza_antreprenoriat_social_0.pdf (gov.md).

7. *Raport de analiză „Cadrul normativ privind antreprenoriatul social în Republica Moldova: constatări și recomandări” (2021)*. Responsabil de ediție S. Gurău. Chișinău, disponibil: RO_EU4Youth_REGULATORY_ANALYSIS_14052021.pdf (antreprenoriatsocial.md).
8. *Metodologia de măsurare a impactului social al întreprinderilor sociale din Republica Moldova (2020)*, disponibilă pe *Metodologia de măsurare a impactului social al întreprinderilor sociale din Republica Moldova (ROM/RUS)*. Inițiativa pentru antreprenorat social în Moldova (antreprenoriatsocial.md).

Date despre autor:

Liubovi PRODAN-ȘESTACOVA, doctor, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0009-0007-3828-487X

E-mail: liubovi.prodan.sestacova@usm.md

Prezentat la 28.01.2024